

Populizmus, nacionalizmus, álhírek és világproblémák: kutatások a politikai pszichológia területéről

Sz08

Szervező(k): **Faragó Laura** - ELTE PPK

Vitavezető: **Hunyady György** - ELTE PPK

Az elmúlt években egyre népszerűbbé váltak a populisták Európában, a politikai populizmus gyors térnyerése figyelhető meg. Az elitellenes retorika mellett megjelenik a glorifikáció, a saját csoport felsőbbrendűségébe vetett hit, amely a külcsoportokhoz való negatív viszonyulással jár együtt. A politikai szereplők által használt populisták retorika eszköztárához tartoznak az álhírek is, melyek megnehezítik, hogy pontos képet kaphassunk politikai eseményekről, jelöltekről. A populizmus, glorifikáció és az álhírek megjelenése mellett azonban számolnunk kell a világproblémákkal is, amelyek fenyegetik a társadalmi jóllétet és egyéni boldogságunkat. Szimpóziumunk e négy téma köré csoportosul, melyeket a politikai pszichológia eszközeivel vizsgálunk. Az első előadás magyar, illetve lengyel reprezentatív mintás kutatások alapján mutatja be, hogy a populizmus iránti igény, illetve annak egyes komponensei milyen társadalmi rétegekben és politikai csoportokban a legerősebbek, illetve a populizmus iránti igény hogyan függ össze a tekintélyelvűséggel és a politikai erőszak támogatottságával. A második előadásban bemutatjuk, hogy a nemzettel való azonosulás dimenziói, a glorifikáció és a kötődés hogyan függnek össze a romákkal és a menekültekkel szembeni előítéletességgel, ellenséges cselekvési szándékkal, illetve a segítségnyújtási és kollektív cselekvési hajlandósággal. A harmadik előadás rámutat arra, hogy a politikai elfogultság szerepe döntő az álhírek igazságtartalmának megítélésében, valamint az észlelt gazdasági fellendülés és a forrás észlelt függetlensége is fontos szerepet játszanak az álhírek feldolgozásában. A negyedik előadás egyfelől bemutatja a világproblémák észlelésének vizsgálati akadályait és azok lehetséges megoldását, illetve a világproblémák kezeléséhez való személyes hozzájárulás vizsgálhatóságát, másrészt javaslatot tesz a szociálpszichológia lehetséges tartalmi és módszertani szerepvállalására a világproblémák meghatározásában és kezelésében.

Kulcsszavak: populizmus, glorifikáció, álhírek, világproblémák

Előadások

Populizmus iránti igény Lengyelországban és Magyarországon

Krekó Péter - ELTE PPK Szociálpszichológia Tanszék

Bár a populizmust a szakirodalom hagyományosan retorikai és politikai stílusként azonosítja, a populisták beszédmódnak megágyazó attitűdök vizsgálata politikai pszichológiai szempontból is fontos, hiszen ez kijelöli a populisták politika mozgásterét és karakterét egyes országokban. Előadásomban magyar, illetve lengyel reprezentatív mintás kutatások (N=1000 mindkét országban) alapján vizsgálom meg, hogy a populizmus iránti igény, illetve annak egyes komponensei milyen társadalmi rétegekben és politikai csoportokban a legerősebbek, Littvay és munkatársai (2017), valamint Akkerman és Mudde (2014) skálái és annak alskálái (népcentrizmus, elitellenesség, manicheus gondolkodás, antipluralizmus, elitizmus) alapján. Megvizsgálom továbbá azt is, hogy a populizmus iránti igény hogyan függ össze a tekintélyelvűséggel és a politikai erőszak támogatottságával. Az előzetes eredmények alapján 1) a szocio-demográfiai tényezők kevésbé fontosak a populisták attitűdök jóslásában, ugyanakkor mutatkoznak nem triviális eredmények - például az elitizmus érdekes módon erősebb a kisebb

településeken és az alacsonyan iskolázottak körében 2) a pártpreferenciák alapján azonban jelentős különbségek mutatkoztak, különösen az elitizmus és a manicheus gondolkodás vonatkozásában. A tekintélyelvűséget és a politikai erőszakot egyaránt a manicheus gondolkodás magasabb szintje jósolta be legjobban. A kutatásban a magyar és a lengyel eredmények közti különbségre is kitértek.

Kulcsszavak: populizmus, politikai erőszak, tekintélyelvűség

A nemzethez való kötődés összeköt vagy elválaszt? - Nemzeti identitás és külcsoporthoz való viszony

Völgyesi Árpád - ELTE PPK Szociálpszichológia Tanszék

A nemzeti azonosulás kétdimenziós modellje (Roccas, Klar & Liviatan, 2006) alapján a nemzettel való azonosulás két lehetséges módja a glorifikáció és a kötődés. A glorifikáció, mely a saját csoport felsőbbrendűségébe vetett hitre vonatkozik, erős együttjárást mutat a saját csoport vétkének pszichológiai stratégiákkal történő kimagyarázásával és a külcsoporthoz iránti ellenségességgel. A kötődést, mely egyszerűen a saját csoporttal való érzelmi azonosulást jelenti, sokkal inkább jellemzi a saját csoport tevékenységeivel kapcsolatos kritikus és konstruktív szemlélet, és a saját csoport vétkei miatt érzett kollektív büntudat. Jelen vizsgálatunkban kérdőíves módszerrel kíséreltük meg feltárni a modell érvényességét magyarországi viszonyok között, a romaellenességgel kapcsolatban (1007 fős) reprezentatív mintán, és a menekültellenességgel kapcsolatban (455 fős) egyetemi mintán. A külcsoporthoz való viszonyt az előítéletesség, az ellenséges cselekvési szándék, a segítségnyújtási hajlandóság és kollektív cselekvési szándék tekintetében vizsgáltuk. Az eredmények alapján a glorifikáló azonosulási mód jelentős mértékű együttjárást mutat minden vizsgált változóval, mindkét mintán. A külcsoporthoz ellenességgel kapcsolatos változókkal (negatív érzelmek, elkerülés, konfrontáció) pozitív, a külcsoporthoz támogatásával kapcsolatos változókkal (segítségnyújtás, kollektív cselekvés) negatív összefüggésben van. A kötődő azonosulási mód esetében azonban nem mutatható ki szignifikáns korreláció, amennyiben a glorifikáció hatását kontrolláljuk. Továbbá, klaszteranalízissel külön csoportokba soroltuk a kitöltőket a glorifikáció és a kötődés skálákon elért pontátlagaik alapján. Ezáltal össze tudtuk hasonlítani a magas szinten glorifikálókat (glorifikálókat), a magas szinten kötődőket, akik alacsony szinten glorifikálnak (kötődők), valamint az alacsony szinten (alacsonyan kötődők) és a közepes szinten kötődőket (közepesen kötődők). A glorifikáló külcsoporthoz ellenesség pontátlagai szignifikánsan magasabbak, külcsoporthoz-támogatás pontátlagai pedig szignifikánsan alacsonyabbak mind a kötődőknél, mind az alacsonyan kötődőknél. Az utóbbi két csoport között azonban jelentős eltérést egyik vizsgált változóban sem találtunk. Úgy tűnik tehát, hogy a modellnek megfelelően a nemzeti azonosulás típusai közül a glorifikáció valóban erősebb prediktora a külcsoporthoz szembeni ellenséges viszonyulásnak, míg a glorifikáció-mentes kötődés nem függ össze az előítéletességgel és az ellenséges cselekvési szándékkal.

Kulcsszavak: glorifikáció, kötődés, csoportközi érzelmek, előítéletesség, ellenséges cselekvési szándék, csoportközi segítségnyújtás, kollektív cselekvés

Az igazság NEM odaát van – a politikai elfogultság és az álhírek elfogadásának kapcsolata

Faragó Laura, Kende Anna, Krekó Péter - ELTE Pszichológiai Doktori Iskola; ELTE PPK Szociálpszichológia Tanszék

A politikai álhírek gyors terjedése az online térben egyre növekvő probléma, amelynek komoly hatása van a demokratikus folyamatokra és intézményekre. Az álhírek elfogadásának pszichológiai háttere azonban a mai napig vita tárgyát képezi a kutatók között. Kutatásunkban megvizsgáltuk a politikai orientáció, politikai elfogultság, illetve a konspirációs mentalitás szerepét a kormánypárti és ellenzéki vágyteljesítő álhírek hitelességének megítélésében. Egy reprezentatív mintás kérdőív (N = 1012) segítségével azt találtuk, hogy a kormány támogatói sokkal pozitívabban ítélték meg a gazdasági helyzetet, valamint inkább feltételezték, hogy a hír független újságírótól származik, amely bejósolta a kormánypárti vágyteljesítő álhír elfogadását. Az ellenzéki vágyteljesítő álhíreket azonban kevésbé találták hitelesnek, amelyhez hozzájárult az is, hogy propagandának észlelték őket. Az ellenzék támogatói esetén fordított mintázatot tapasztaltunk: a gazdasági helyzet negatív megítélése és a kormánypárti vágyteljesítő álhír propagandának minősítése együttesen jósolta be a kormánypárti álhírek észlelt hiteltelenségét, illetve az ellenzéki álhírek hitelességét. A vizsgálatunk rámutat arra, hogy a politikai elfogultság szerepe döntő az álhírek igazságtartalmának megítélésében, valamint az észlelt gazdasági fellendülés és a forrás észlelt függetlensége is fontos szerepet játszanak az álhírek feldolgozásában. A konspirációs mentalitás és a vágyteljesítő álhírek közötti kapcsolat hiánya pedig arra utal, hogy az álhírek feldolgozásához nem szükségesek ugyanazok a mechanizmusok, amik az összeesküvés-elméletekhez kellenek.

Kulcsszavak: álhírek, politikai orientáció, összeesküvés-elméletek, észlelt gazdasági fellendülés, politikai elfogultság

Megérintenek-e bennünket az emberiség évezredek gondjai? Változó világproblémák értelmezése, mérése, és kezelése a tudomány eszközeivel

Székely Mózés - ELTE PPK

Változók vagy állandók a világ legsúlyosabb problémái? Mi köze a szociálpszichológiának ezek feltárásához és megoldásához? A világméretű problémaként elfogadott jelenségek kezelése mennyiben függ tőlünk, gondolkodásunktól és viselkedésünkől, vagy inkább szűken vett tudományos-technikai kérdések és külső tényezők befolyásolják? A társadalomkutatók kevés időt szentelnek e problémakörök összehasonlítására és értékelésére. Az előadásban bemutatjuk a probléma-észlelés és az egyéni cselekvések vizsgálatának akadályait és működőképes metodikáit. Másrészt javaslatot teszünk a szociálpszichológia lehetséges szerepvállalására a világproblémák meghatározásában és kezelésében. Longitudinális vizsgálattal 10 éven át követtük a felnőtt magyar populációt, és reprezentatív mintákon tártuk fel gondolkodásmódjukat. Három egymást 5 évvel követő felmérés azzal a robusztus eredménnyel szolgált, hogy a különböző szociodemográfia rétegek (nem, életkor, lakóhely, iskolázottság, jövedelem) szignifikánsan azonos fontosságot tulajdonítanak az átfogó problémakategóriáknak, a metodikailag is eltérő rangsorolási és gyakorisági sorrendek egymástól nem különböznek, továbbá a politika és a média által diktált napirend (agenda) kevésbé befolyásolja a megkérdezettek döntéseit. A világproblémák meghatározása adatokkal alátámasztott megfigyelésekből indul ki, de nem nélkülözheti a szociálpszichológiát. Az éhezés vagy a fenntarthatóság, a látszat ellenére, nem csupán műszaki-gazdasági-technikai kérdés. Az előbbinél elegendő élelmet állítunk elő, de piaci módszerekkel nem sikerül elosztanunk úgy, hogy mindenki életben maradjon – vizsgálnunk kell a piaci rendszerek társadalmi peremfeltételeit

ahhoz, hogy valóban a közösség egészét szolgálják. A fenntarthatóság, vagyis a modern kor káros hatásainak kiküszöbölése – szintén látszólag – technológiai fejlesztést igényel, de valójában a közösen elfogadott értékrend szerinti túlfogyasztás, azaz az egyén boldogságát ténylegesen szolgáló szükségleteket meghaladó fogyasztás áll a háttérben. A közpolitika (public policy) tudománya képes arra, hogy a társadalmi intervenciók tervezését és megvalósítását biztosító stratégiát kidolgozza. Az alkalmazott szociálpszichológia pedig lehetővé teszi, hogy a pénzben, profitban nem mérhető eredményességet (hatásosságot és hatékonyságot) a társadalmi programok értékelésével ellenőrizze, indokolja és akár ajánlásokat fogalmazzon meg. Ez az a programadó javaslat, amihez integrálnunk kell a világméretű migrációs válságról, a nem szűnő háborús feszültségekről, az alig csökkenő éhezéstről, a növekvő GDP-vel sajátosan együtt növekvő egyenlőtlenségekről, a fenntarthatatlan fogyasztási folyamatokról szóló elméleti ismereteket és módszertani tapasztalatokat.

Érzelmek a szociálpszichológiai kutatásban

Sz09

Szervező(k): **Ujhelyi Adrienn** - Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet

Vitavezető: **Kende Anna** - Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet

Szimposiumunk az ELTE Pszichológiai Intézetén belül a Szociálpszichológia tanszék kutatásainak egy részét mutatja be, melyek közös metszete az érzelem. A hasonló tematika egyben kidomborítja a tanszéken folyó kutatások sokszínűségét. Többféle érzelmet járunk körül: sajnálatot és büszkeséget, dühöt és szomorúságot; különböző módszerekkel dolgozunk: kérdőívekkel, online adatok tartalomelemzésével és interjúkkal; és a vizsgálódás szintjei is eltérőek, egyéni, interperszonális és társadalmi szintű értelmezési kereteket is használunk.

Kulcsszavak: érzelem, kollektív cselekvés, közösségi média

Előadások

Büszkeség és szociális státusz

Bolló Henrietta, Bóthe Beáta, Tóth-Király István, Orosz Gábor

- Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Doktori Iskola; Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet; Magyar Tudományos Akadémia Kognitív Ideg tudományi és Pszichológiai Intézet

A büszkeség alapvető szerepet játszik a státusz megszerzésében, fenntartásában és jelzésében. Annak ellenére, hogy a büszkeség státuszreleváns érzelem, keveset tudunk arról, hogy ez az éntudatos érzelem a státusz milyen formáihoz és hogyan kapcsolódik. 4 vizsgálatban igyekeztünk feltárni, hogy a szociális státusz objektív és szubjektív oldala milyen szerepet tölt be a státuszfenntartó folyamatokban és büszkeségben. Az első és második vizsgálat önbeszámoló online kérdőíves vizsgálat volt (N1= 552, N2=509), a harmadik önbeszámoló vignette kutatás (N=345), a negyedik pedig egy szituációt értékelő vignette kutatás (N=497). A vignette kutatásokban a szubjektív és objektív státuszt 2x2 elrendezésben manipuláltuk (magas-alacsony). A SEM elemzések eredményei alapján elmondható, hogy míg önmagunkkal kapcsolatban sokkal fontosabb tényező a társas visszajelzések nyomán fenntartott csoporton belüli elismertség és tisztelet, addig másokkal kapcsolatban egészen más szempontokat (anyagi jólét, materiális javak) veszünk figyelembe, amikor azt kérdezzük az emberektől, hogy mitől lesznek büszkék.